

تجربه امام موسی صدر در زمینه گفت‌وگوی بین ادیان؛ نیاز امروز جهان

توجه امام موسی صدر به حضور پیروان ادیان مختلف در سرنوشت لبنان و زمینه‌سازی برای گفت‌وگوی بین فرهنگ‌های مختلف، تجربه‌ای گرانبه‌است که امروز در جهان به آن نیاز داریم.

همشهری آنلاین: توجه امام موسی صدر به حضور پیروان ادیان مختلف در سرنوشت لبنان و زمینه‌سازی برای گفت‌وگوی بین فرهنگ‌های مختلف، تجربه‌ای گرانبه‌است که امروز در جهان به آن نیاز داریم.

مهدی فیروزان، خواهرزاده امام موسی صدر و مدیر عامل شهر کتاب، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآن ایران (ایکنا) با بیان این‌که امام موسی صدر حدود سی سال پیش در لبنان گفت‌وگوی بین ادیان را پایه‌ریزی کرد، گفت: امام موسی صدر در تعاملاتش با مردم لبنان به تمام ادیان توجه داشت. وی همه شهروندان را در تعیین سرنوشت کشور دخیل می‌دانست و به همین دلیل بود که در تشکیل هر مجموعه فرهنگی، اعضا را از مسلمانان شیعه و سنی، مسیحیان و دروزی‌ها انتخاب می‌کرد.

وی افزود: لبنانی‌ها امام موسی صدر را بهتر از ما می‌شناسند؛ چراکه آنان در یک تجربه دائمی، همزیستی میان ادیان را تجربه کرده‌اند. در واقع، حرفی که امام موسی صدر سی سال پیش اظهار کرده است، امروز به درد جامعه ایران می‌خورد. ما وارد جامعه جهانی می‌شویم و تجربه لبنان و امام موسی صدر و دیدگاه‌های وی در ارتباط با انسان‌شناسی تجربه‌ای است که ما امروز به آن نیاز داریم.

فیروزان در بخش دیگری از سخنانش موضوع وحدت بین پیروان ادیان را از دیدگاه امام موسی صدر مورد بحث قرار داد و اظهار کرد: برخی اوقات چه اهل سنت و چه شیعه سر وحدت با یکدیگر نقش بازی می‌کنند. گاهی می‌گویند که وحدت، امروز استراتژیک است؛ یعنی هرکس اعتقاداتش را نگاه می‌دارد ولی باید با هم متحد شوند تا به هدف مشخصی دست پیدا کنند. این کار بدین مفهوم است که طرفین در عمل از اندیشه خود تنازل می‌کنند، با همدیگر راهی را می‌روند و زمانی که به هدف مورد نظر رسیدند، تازه مشاجرات برای استفاده از این هدف آغاز می‌شود. یعنی وحدت موقتی که داشتند در پایان این راه از دست می‌رود.

مدیرعامل شهر کتاب توضیح داد: اما نگاه امام موسی صدر درباره وحدت این‌گونه نیست؛ وی نه در تئوری و نه در عمل از اندیشه خود تنازل نمی‌کند؛ ولی به اعتقادات طرف مقابل نیز احترام می‌گذارد. به همین خاطر است که وی با تأکید بر وجود اعتقاد مشترک به توحید، نبوت و معاد، وحدت در شعائر را به مفتی لبنان پیشنهاد می‌دهد ولی مفتی لبنان شانه خالی می‌کند و نمی‌پذیرد. حتی امام موسی صدر می‌گوید «؛اگر جنگ‌های داخلی اجازه داده بود، از کشیش مسیحی می‌خواستم تا خطبه‌های نماز جمعه مسلمانان را بخواند».

خواهرزاده امام موسی صدر اضافه کرد: زمانی که وی در کلیسای کبوشیین سخن گفت، با اشاره به آیه «؛فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلّٰهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيَذْكُرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ(نور/36)»، اظهار کرد که «؛من به یکی از خانه‌های خدا آمده‌ام». طبیعی است که آن موقع بسیاری از افراد وی را ملامت کردند که چرا اطلاق آیه قرآنی را برای یک کلیسای مسیحی به کار برده است، ولی وی بدون توجه به این ملامت‌ها، همزیستی مسالمت‌آمیز بین ادیان در لبنان را به زیبایی بنا نهاد.

مدیرعامل شهر کتاب ادامه داد: در حالی که دوستان همدرس ایشان در قم وی را سرزنش می‌کردند که چرا با مسیحیت در ارتباط است، وی در کلیساهای مسیحی سخنرانی می‌کرد و هر مجموعه اجتماعی را هم که راه می‌انداخت، در ترکیبش مسلمانان شیعه و سنی، مسیحیان و دروزی‌ها را شریک می‌دانست. وی می‌گفت که در سرنوشت لبنان همه ادیان حضور دارند و نمی‌توانم سرنوشت شیعه را بدون همراهی با سرنوشت دیگر ادیان توسعه بدهم. در ضمن به باور وی، افراد غیرشیعه در انسانیت خود با شیعه برابرند، شاید در ظاهر در اندیشه‌ها تفاوت داشته باشند.

فیروزان در پاسخ به سؤال درباره اندیشه تفسیری امام موسی صدر به ذکر تاریخی کوتاه از تفسیر پرداخت و عنوان کرد: تفسیر قرآن کریم از زمان غیبت کبری امام عصر(عج) آغاز می‌شود؛ زمانی که دست مسلمانان از دامن معصوم(ع) قطع می‌شود. در این دوره، حوزه

سرزمینی اسلام هم وسیع‌تر شده است و مسلمانان سؤالاتی دارند و طبق دستور اسلام باید به قرآن مراجعه کنند، ولی فهم قرآن، فهم تخصصی است؛ پس مسلمانان برای استخراج حکم از قرآن نیازمند به تفسیر می‌شوند.

وی اضافه کرد: سال‌ها تفسیر قرآن بر اساس تفسیر قرآن به قرآن بود. بعدها در حوزه تفسیر شیعی احادیث هم وارد شدند و سیر تفسیری به ارجاع به آیات و احادیث رسید و سال‌های متمادی هم این نوع تفسیر رواج داشت. سال‌ها بعد، تحولات اسلامی از حیث اقتصادی و اجتماعی این سؤالات را مطرح کرد که «؛متون متعلق به بیش از هزار سال پیش می‌تواند پاسخگوی نیازهای امروز بشر باشد یا نه؟». همچنین بعد از رنسانس، علوم مختلف مناطق تفکر دینی را کم‌کم اشغال می‌کرد و به‌همین دلیل گروهی از مسلمانان متفکر به این فکر افتادند که تفاسیری علمی از کلام‌الله مجید ارائه دهند، یعنی آیات را جست‌وجو کنند و با حقایق علمی جهان مطابقت دهند.

فیروزان ادامه داد: این تفاسیر علمی عمدتاً در مصر و شمال آفریقا صورت گرفت. در این بین، تفاسیر عرفانی هم وارد عرصه شدند و سپس به عصر ملاصدرا می‌رسیم که تفسیر به ترکیبی از عرفان و فلسفه، شهود و شریعت و شهود و علم می‌رسد. اما در قرن اخیر تفاسیر اخلاقی قرآن شروع شد و گسترش یافت. در این نوع تفاسیر قرآن به انسان نزدیک‌تر می‌شود. تا پیش از این در تفاسیر به زندگی روزمره انسان توجهی نمی‌شد. در تاریخ جهان اسلام وقتی متفکرین مسلمان از زندگی زمینی دور شدند و زندگی آسمانی را رجحان دادند، کم‌کم تفاسیر قرآن هم برای راهنمایی انسان به سوی آسمان پیش رفت و نه برای زندگی در روی زمین.

خواهرزاده امام موسی صدر در ادامه سخنانش با اشاره به علل عقب‌ماندگی علمی مسلمانان تأکید کرد: شاید اگر علل عقب‌ماندگی جهان اسلام را بررسی کنید به زمانی برمی‌گردید که زندگی و دنیا، ملامت و زندگی دنیوی، ملعون و طلسم‌شده در نظر گرفته می‌شود. در حقیقت بعد از کتاب «؛اخلاق ناصری» ما کتابی در باب زندگی بر روی زمین با معیارهای آسمانی نداریم و همه معتقدند که زندگی زمینی باید قربانی شود تا زندگی آسمانی رشد پیدا کند.

مدیرعامل شهر کتاب تصریح کرد: متفکرین اسلام در هفتصد سال گذشته بیشتر در بیان آخرت و رشد کمال انسان در پیشگاه خدا سخن می‌گویند، گویی این بخش از جهان یعنی زمین، جایی نفرین شده است. به همین دلیل تفکر اغلب مسلمانان این نیست که مرگ ادامه زندگی است؛ همه فکر می‌کنیم که مرگ دنیایی دیگر است در حالی که در تعبیر قرآنی، خداوند از مرگ با عنوان خلقت یاد می‌کند و می‌گوید که زندگی و مرگ را آفریدیم یعنی مرگ عدمی نیست. در فلسفه می‌گوییم که نور همین است که می‌بینیم و تاریکی، عدم وجود نور است. در صورتی که مرگ از جنس عدم نیست و نبود حیات به مفهوم مرگ نیست بلکه مرگ دوره‌ای دیگر از زندگی است.

وی اضافه کرد: متفکران مسلمان، در یک دوره انسان را از انسانیت کنار گذاشتند و فقط به معارف دینی توجه کردند و برای زندگی دنیوی انسان راهنما نگذاشتند و از اینجا عقب‌ماندگی علمی ما شروع شد. همه کتب اخلاقی و پزشکی غرب از مسلمانان به امانت گرفته شده است. آنان این کتاب‌ها را ترجمه کردند و دنیای خوشان را ساختند. یعنی ما که با دنیا زندگی می‌کردیم و دنیا برای ما وجود مقدسی بود، توجه خودمان را فقط به سوی آخرت جلب کردیم.

فیروزان در پایان سخنانش اظهار کرد: ولی تفسیر امام صدر بسیار انسانی است؛ یعنی دغدغه‌های امام موسی صدر را اگر ببینید متوجه می‌شوید که به باور وی، قرآن نه برای عده‌ای ریاضت‌کش و یا اولیای الهی بلکه برای همه انسان‌ها نازل شده است. از منظر امام موسی صدر قرآن کریم برای رشد همه انسان‌ها نازل شده است و نه برای جغرافیای اسلام. در واقع، محوری‌ترین و اصلی‌ترین موضوع ذهنی و عملی امام موسی صدر را موضوع انسان تشکیل می‌دهد و تفاوت امام موسی صدر هم با بسیاری از فقها و علمای دینی در تفاوتی است که میان دیدگاه وی نسبت به انسان با دیدگاه آنان وجود دارد.